
1946 VE 1950 SEÇİMLERİ: SİYASET, BÜROKRASI, PROPAGANDA VE DEMOKRASİYE GEÇİŞ EĞİLİMLERİ

Pervin DEMİRCİ¹

Öz

Türkiye’de çok partili siyasi hayata geçebilmek için ilk deneme sayılan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kapanması üzerine, hemen ardından hem Cumhuriyet Halk Fırkası’na karşı giderek artan muhalefeti bir çatı altına toplamak hem de batılıların Türkiye’deki tek parti iktidarına yönelik eleştirilerini ortadan kaldırmak için Türk siyasi hayatının ikinci muhalefet partisi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulmuştur. Ancak çok partili hayata halkın hazır olmadığı görülmüş ve bu parti de kendisini feshetmiştir. Böylelikle Atatürk’ün kurmuş olduğu Cumhuriyete uygun olarak hayata geçirmeyi planladığı, demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan çok partili hayata geçiş uygulamaları başarısızlıkla neticelenmiştir. 1946 yılına kadar Türkiye tek partili bir sistemle yönetilmiştir. Ancak II. Dünya savaşı sonrasında ülkede iç ve dış unsurların etkisiyle demokrasi gereksinimi ortaya çıkmış ve CHP hükümeti bu taleplere karşılık verme durumunda kalmıştır. Çalışmada, sancılı çok partili hayata geçiş süreci, Demokrasinin ilk sınavı olan 1946 seçimleri ve bu seçimler ile halkın ilk defa kendi özgür iradesiyle oy kullandıkları, gerçek manasıyla Demokrasinin vücut bulduğu 1950 seçimleri, bu iki seçimin ülke genelinde yansımaları, halk üzerindeki etkileri, rekabetin ortaya çıkışı ile birlikte siyasi partilerin seçim hazırlıkları ve propaganda gereksinimleri ve uyguladıkları yöntemler ele alınacaktır. Ayrıca her iki seçim, uygulanış yöntemleri, mevcut sonuçları, seçim hazırlıkları ve partilerin propaganda yöntemleri bakımından mukayese edilecektir. Amacımız, Demokrasinin ülkemizde geçirdiği sancılı, zor süreci ve Demokrasinin yerleşmesi için verilen mücadeleleri okuyucuya aktarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Çok Partili Hayat, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Seçim.

---

¹ Doktora öğrencisi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, pervindemirci79@gmail.com. Orcid: 0000-0003-1865-4857

1946 VE 1950 SEÇİMLERİ: SİYASET, BÜROKRASİ, PROPAGANDA VE DEMOKRASİYE GEÇİŞ EĞİLİMLERİ

Pervin DEMİRCİ

Abstract

In Turkey multiparty order to pass the political life of the first trial considered the Terakkiperver Republican party on the closer immediately after both Republican People's Party against growing opposition under one roof as well as to eliminate the criticism of one-party rule Westerners in Turkey The Free Republic Party, the second opposition party of Turkish political life, was established. However, it was seen that the people were not ready for multi-party life and this party dissolved itself. Thus, the implementation of transition to multi-party life, which is an indispensable element of democracy, which Atatürk planned to implement in accordance with the Republic he founded has failed .Turkey was governed until 1946 with a one-party system. However, II. After the World War, the need for democracy emerged in the country under the influence of internal and external factors, and the CHP government had to respond to these demands. In the study, the transition to the painful multi-party life, the 1946 elections, which is the first test of Democracy, and the 1950 elections in which the people voted for the first time with their own free will, in which Democracy in its true sense came into being, the reflections of these two elections throughout the country ,their effects on the public, the emergence of competition. Election preparations and propaganda needs of political parties and the methods they apply will be discussed. In addition, both elections will be compared in terms of their implementation methods, current results, election preparations and propaganda methods of the parties. Our aim is to convey to the reader the painful and difficult process of Democracy in our country and the struggles for the establishment of Democracy.

Key Words: Multi-party life, Republic People's Party, Democrat Party, Election.

Giriş

Cumhuriyetin ilanından sonra hayata geçirilmek istenen ilk girişimlerden biri, çok partili siyasi hayata geçiş denemesi olmuştur. Nispeten de olsa mecliste temsil edilen ve edilemeyen muhalefetin bir veya daha fazla parti çatısı altında toplanmasını sağlayarak bu oluşumların meclis içerisinde kontrol altında tutulmasının amaçlandığı görülmektedir. Bu girişimin diğer amacı Osmanlı Devleti'nin son elli yılında iki defa denenmiş olmasına rağmen başarısız olan çoğulcu idarenin kurulmasını sağlamaktır. Fakat bunu gerçekleştirmek hiç de kolay değildir (Köse, 2014: 156). Çünkü Cumhuriyet henüz kurulmuştur ve Cumhuriyeti kuran temel kadro, devletin yeni yönetim biçimini rayına oturtabilmek ve bazı devrimler gerçekleştirebilmek için mümkün olduğunca hızlı bir şekilde düzenlemeler yapmak, kararlar almak ve bu kararları uygulamak durumundaydı. Muhalefet edecek bir gücün varlığı reformların uygulanması sürecinde yarardan çok engel teşkil edebilirdi. II. Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iç ve dış koşullar Türkiye'de çok partili hayata geçişi zorunlu hale getirmiştir. Ortaya çıkan demokrasi havasının bir neticesi olarak da önce Milli Kalkınma Partisi, daha sonra da Türk siyasi hayatında oldukça önemli bir rol oynayacak olan Demokrat Parti kurulmuştur. Bundan sonra iktidarı elinde bulunduran CHP, dış politikanın gereklerini yerine getirme ve muhalefetin taleplerini karşılama adına, anti-demokratik kanunları yürürlükten kaldırma ya da yumuşatma yolunu denemiş, iki dereceli seçim sistemini yürürlükten kaldırarak tek dereceli seçim sistemini getirmiştir.(Akandere, 2009:6)

Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş

Türkiye'de demokrasiyi kurma çabaları, yaklaşık iki yüz yıllık bir geçmiş sahiptir. Demokrasinin oluşturulabilmesi amacıyla, yerel ve ulusal düzeyde temsili kurumlar oluşturulmuş, iktidarın sınırlandırılması girişimlerinde bulunulmuştur. İktidarın adil seçimlerle belirlenmesi ve barışçı yollarla el değiştirmesi, muhalefet hareketlerinin başlangıcı ve diğer demokratikleşme gelişmeleri belli bir süre içinde gelişmiştir. Türkiye'de demokratikleşme, değişim ve dönüşüm süreci hareketleri 19. yüzyılın başlarından itibaren ortaya çıkmış, Tanzimat dönemi ve Meşrutiyet'in ilanı ile devam etmiştir. Osmanlı Devleti'ndeki değişim ve dönüşüm sürecinde Sened-i İttifak, Tanzimat Fermanı ve I. ve II. Meşrutiyet dönemleri önemli bir yer tutmuştur (Akandere, 2009:6). Cumhuriyet tarihinin daha önceki çok partili siyasal hayata geçme denemeleri, 1924 yılındaki Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası (TCF) ve 1930 yılındaki Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın (SCF) kurulmasıdır. Bunlardan, TCF Şeyh Sait ayaklanması bahanesi ve laiklikten taviz verildiği gerekçesiyle hiçbir seçime katılmadan kapatılmış, SCF ise 1930 Mahalli

İdareler Seçimleri'ne katılmış ve bir süre sonra bu parti de kapatılmıştır. Üçüncü çok partili siyasi hayata geçiş denemesinin ilk partisi, 1945 yılında Nuri Demirbağ tarafından kurulan Milli Kalkınma Partisi'dir (MKP) (Köse,2014:157).CHP'nin tek parti döneminde yapmış olduğu bazı uygulamalar ülkede hükümete ve Partiye karşı giderek artan bir muhalefetin doğmasına neden olmuştur. Bu süreçte II. Dünya Savaşının etkisi ile hayat pahalılığı, yoksulluk, istismarlar çoğalmış, Toprak Kanununun yanı sıra azınlıklar, köylü, büyük toprak sahibi kişiler, şehirlerde esnaf ve tüccarlar CHP'den uzaklaşmaya başlamış, savaşa girmemiş olduğu halde ülkede yaşanan sıkıntıların sorumlusu CHP Hükümeti ve İnönü olarak görülmeye başlanmıştır. Toplumda tüm kesimleri kucaklama, herkese hitap etme iddiasında olan CHP, homojen bir yapıda değildir. Bünyesinde pek çok farklı yapıda birbirinden farklı fikirlere sahip kişileri bulunduruyordu. Ancak tek parti döneminde biraz da koşullar gereği sağlanmış olan ittifak, 1945'li yıllara gelindiğinde artık sürdürülemez hale gelmiş ve ülkede yeni siyasi oluşumlara gereksinim duyulduğu ortaya çıkmıştı (Büyüktolu, 2017:45-46).

Demokrat Parti'nin kurulmasında en önemli faktör CHP içerisinde bürokratik-devletçi kanadın giderek güçlenmesi ve bu kanadın en önemli projelerinden biri olan toprak reformu projesini uygulamaya koymak için büyük bir çaba göstermesidir. Tek parti dönemi CHP'si eski tip kadro partisi özellikleri taşımasına rağmen, geniş çatılı bir partidir ve toplumun tüm kesimlerini kucaklamayı amaçlamıştır. Bu nedenle CHP milletvekilleri toprak reformu konusunda uzlaşa sağlayamamış ve parti içerisindeki toprak sahibi kişilerin ve liberal kanadın toprak reformu aleyhtarlığı çok partili rejime uzanan süreçte etkili bir rol oynamıştır. Toprak reformu karşılığı "dörtlü taktır" adı verilen Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü gibi isimlerden oluşan CHP içerisindeki liberal grubun partiden ayrılmalarıyla son bulmuştur. O dönemlerde Demokrat Parti'yi kuracak olan bu grubun güçleri son derece sınırlıdır ve halkla bağları da yeterince kuvvetli değildir. Bu yüzden çok partili bir rejime geçmek için CHP'yi zorlamaları gibi bir durum söz konusu değildir. Ancak başta İsmet İnönü olmak üzere birçok CHP'li üst düzey yönetici, Mustafa Kemal'in de, önceden uygulamaya çalıştığı, düşüncelerini göz önüne alarak çok partili rejime geçilmesine olumlu bakmaktadır (Örmeci, 2010:-2-7).Türkiye'nin yeniden çok partili döneme geçmesinin hemen ardından, 1946 yılında genel ve yerel seçimler bir yıl öne çekilerek, 21 Temmuz 1946 tarihinde ilk defa tek dereceli seçim sistemi ile genel seçimler yapılmış, ancak bu seçimler açık oy gizli sayım yöntemiyle yapıldığı için, muhalefet tarafından sert eleştirilerin hedefi olmuştur. Bu seçimlerin hemen ardından çok sert muhalefete başlayan DP, önce "Hürriyet Misakı (Özgürlük Andı)" nı

yayımlayarak, mevcut iktidardan seçim yasasının değiştirilmesi, bireysel haklarda iyileştirmeler yapılması, anti- demokratik yasaların lağv edilmesi ve Cumhurbaşkanlığı ile parti genel başkanlığının ayrılması taleplerinde bulunmuştur. İktidara var gücüyle yüklenen ana muhalefet partisinin baskılarına dayanamayan Cumhurbaşkanı Milli Şef İsmet İnönü, 12 Temmuz 1947 tarihinde bir bildiri yayımlayarak, iktidar- muhalefet arasında adeta bir ara bulucu rolü üstlenmek istemiştir. Ancak bu durum her iki kesim için de yeterli olmamıştır. Bu gelişmelere bazı partililer tepki göstermişler, Başbakan Recep Peker, partisinden gelen muhalefete karşı, hükümeti meclisten güvenoyu almasına rağmen, sağlık sorunlarını gerekçe göstererek görevinden istifa etmiştir. Ayrıca Behçet Kemal Çağlar, Nadir Nadi, Falih Rıfkı Atay, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi aydınlar da bu gelişmelere karşı tepkilerini göstermişlerdir. CHP İktidarı 1950 genel seçimleri öncesinde seçim yasasını değiştirmiş, çoğunluk sistemini öngören, gizli oy açık sayım ve seçimlerde yargı denetimini kabul eden seçim yasasını muhalefetle işbirliği içinde yürürlüğe koymuştur (Albayrak, 2014:299).

1946 seçimleri iki başarısız teşebbüsten sonra çok partili hayat denemesinin ilk seçimleri olması nedeniyle oldukça önemlidir. Seçimler, 21 Temmuz 1946 tarihinde gerçekleşmiştir. Cumhuriyet tarihinin ilk çok partili hayat denemesi olan bu seçimlerde CHP 397, DP 61 ve bağımsızlar 7 milletvekili çıkarmışlardır (Köse,2014:158).

1946 Seçimleri

Türkiye’de I. Meşrutiyet’ten 1946 yılına kadar iki dereceli ve çoğunluk esasına dayalı bir seçim sistemi uygulanmaktaydı. Milletvekilleri önce basit çoğunluğa göre seçilirken daha sonra mutlak çoğunluk sistemine göre seçilme usulü getirilmiştir. Bu sistem halkın seçimlerde tam olarak söz sahibi olmasını engellemekteydi. 1946 yılına dek milli irade ancak dolaylı olarak tecelli edebilmektedir. Liberalleşme konusunda iktidar tarafından atılan adımlar resmîyet kazanmıştı. İnönü, 1 Kasım tarihli meclis açılış konuşmasında demokrasinin gelişmesine engel olan bazı kanunların değiştirileceğini belirtmiş, 1947 yılında yapılacak seçimlerin tek dereceli olmasını, seçimlere kadar geçecek sürenin de demokratik olmayan kanunların yürürlükten kaldırılması için hazırlık evresi olmasını istediklerini açıklamıştır. CHP yönetimi mevcut rejimin demokratik esaslara göre yönetilmesi ilkesini benimsiyordu. Ancak demokrasiye geçiş sürecinde kendi istekleri dışında çalışacak olan engelleyici bir siyasi gücün varlığını elbette istemiyordu (Yeşil, 1988:74-75). Seçime; Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, MKP, Liberal Demokrat Parti, Türkiye İşçi ve

Çiftçi Partisi ve Yalnız Vatan İçin Partisi olmak üzere 6 parti katılmıştır (Büyüktolu, 2017:60).Çok partili hayatın ilk günlerindeki ılımlı hava kısa bir süre sonra yerini gerginliğe bıraktı. DP büyüdükçe CHP'nin dostane tavırları da değişmeye başladı. 1946 baharında memleketin her yanında bir DP rüzgârı esmeye başlamıştı. Halk tarafından DP'nin henüz parti olarak kabul edilmiş bir programı olmaması dikkate bile alınmıyordu. CHP'ye muhalif oluşu en önemli özelliği olmuştu. DP, iktidar partisinin tüm engelleme girişimlerine rağmen örgütlenme ve tabana yayılma çalışmaları konusunda oldukça önemli mesafe kaydetmişti. Ancak iktidar muhalefet mücadelesi yeni gerginlikleri beraberinde getirmekteydi. CHP'nin önce belediye seçimlerini ardından genel seçimleri bir yıl önceye alması DP'nin örgütlenmesini engellemek amacıyla yapılmış bir manevraydı. DP'ye karşı ilk hareket belediye seçimlerinde yapılmıştır. Seçimlerin, planlanan tarihten yaklaşık dört ay önce yapılması DP tarafından büyük tepki ile karşılanmıştır. DP'li yöneticiler yeni kurulmuş olan partilerinin henüz örgütlenmemiş olması ve kendilerine yeterli zaman bırakılmadığı görüşündedir.

CHP'nin seçimleri erkene alması ile ilgili olarak Demokrat Parti, 13 Mayıs 1946'da bir bildiri yayınlamıştır. Yayımlanan bildiri ile "Milli iradenin gereği gibi tecellisini engelleyen hükümler kaldırılmadan seçimlere gidilmiş olması, seçimlerin öne alınması ile güdülen maksadın partilerin teşkilatlanması için kısa bir zaman dahi bırakılmaması, yazı, söz, toplanma ve cemiyet kurma gibi vatandaşın siyasi hakları yeteri kadar teminat altına alınmadan, rey ve seçim serbestisinden bahsetmenin zor olacağı, Cumhurbaşkanının CHP Genel Başkanı olması yüzünden tarafsız davranamayacağı, bu nedenle Cumhurbaşkanlığı ile CHP Genel Başkanlığı'nın ayrılması gerektiği" kamuoyuna duyurulmuştur. Ayrıca DP yapılacak seçimleri boykot ederek Belediye seçimlerine katılmamıştır (Akkaya, 2011: 56-57).

1946 seçimleri, 21 Temmuz Pazar günü gerçekleştirilmiştir. Seçim günü yayınlanan gazeteler atmış oldukları manşetlerle, hem günün önemini hem de seçimlere olan bakış açılarını yansıtmışlardır. Seçim günü, genel olarak sakin geçmiştir. Ancak sonuçlar açıklanmaya başladıktan sonra seçim sonuçları üzerine farklı tepkiler gelmeye başlamıştı (Akandere,2010:8), 1997: 169).

Partilerin Seçim Hazırlıkları ve Propagandaları

1-Cumhuriyet Halk Partisinin Seçim Hazırlıkları ve Propaganda Yöntemi

CHP'nin 1946 seçimlerindeki temel stratejisi, DP'nin eleştirilerine cevap vermek ve aksini ispat etmeye çalışmak oldu. Yani propaganda konusunda çoğu zaman savunma pozisyonunda kaldı. İnönü yaptığı seçim konuşmasında hayat pahalılığı eleştirilerine değindi. Bu durumun nedeninin İkinci Dünya Savaşı olduğunu, daha önceden bütçenin % 40'ı ordu ihtiyaçlarına harcanırken, savaş süresince bunun % 60'a tırmandığını ve bu durumun ülkedeki pek çok kesimi özellikle de sabit gelirlili vatandaşları çok olumsuz yönde etkilediğini belirtti. Savaş döneminde tüm dünyada genel olarak bir hayat pahalılığı sorununun baş gösterdiğini söyleyen İnönü, yeni dönemde öncelikli amaçlarının bu hayat pahalılığına çözüm bulmak olduğunu açıkladı. CHP'liler, ekonomik alanda çeşitli zorluklar çekilmekle birlikte, İsmet İnönü'nün başarılı politikası sayesinde İkinci Dünya Savaşı'nın kazasız belasız atıldığını vurgulayarak karşı propaganda yaptılar (Burgaç, 2013:169-170).

İktidar partisi olan CHP, seçim propagandalarının daha başlangıcında, parti örgütlerine belli konularda uyarılarda bulunmuştur. Bu uyarılar arasında; seçim kampanyalarında zor yöntemlere başvurulmaması, muhalefet partisini dışarıdan para almakla suçlamama ve muhalif partilerin kapatılacağı yönündeki söylemlerden kaçınılması yer alıyordu. İçişleri Bakanlığı da illere bir genelge göndererek ilk defa yapılacak seçimlerde vatandaşın serbest oyunu kullanması, memurların herhangi bir parti lehinde ya da aleyhinde konuşmaması yönünde uyarılarda bulunmuştur. CHP'nin seçim propagandalarının temelini oluşturan konulardan birisi de dış politika olmuştur. Özellikle dış politikadaki belirsizlik ve tehdit vurgulanmış ve halk milli birlik ve beraberlik açısından İnönü'nün bayrağı altında toplanmaya çağırılmıştır. Parti yöneticileri, mutabık kaldıkları dış politika konusunda, DP'yi itham etmekten imtina etmişlerdir. Ancak parti örgütünde herkes aynı hassasiyete sahip olmadığı için bazı partililer, DP'yi "Rus siyaseti yaymakla", "Rus taraftarı" olmakla suçlamışlardır. Moskova radyosunun DP'yi destekleyici yayınlar yapmasıyla birlikte CHP'liler, DP'nin Rus istekleri ve dış politika konusunda açıklama yapması konusunda beklentiye girmişlerdir (Akandere, 2010:455-456). CHP, seçim kampanyası boyunca, DP'nin sıkça eleştirdiği Çiftçiye Topraklandırma Kanunu'nu savundu. CHP, kanunu savunmanın ve köylünün yanında olduğunu göstermiş olmasının dışında DP'yi zenginlerin partisi olmakla itham ederek, onları halkın

gözünden düşürmeye de çalışmaktaydı. CHP'nin ülkeyi kurtaran, Cumhuriyeti kuran, ülkeyi bugünlere getiren parti olduğu halka sık sık hatırlatıldı. Bu minvalde üç seçim broşürü yayınlayan CHP, broşürlerde üç konuyu vurguluyordu. Bu broşürlerden ilki “Neleri Unutmamalıyız?” başlığını taşıyor ve CHP iktidarı döneminde hangi işlerin başarıldığına yer veriyordu. DP tarafından CHP iktidarına yapılan eleştiriler bu broşürde yanıtlanıyordu. İkinci broşürde CHP'nin “dünya ve cemiyet görüşü” açıklanıyordu. Üçüncü broşürde ise CHP'nin ekonomi siyaseti ele alınıyor özellikle “Devletçilik” ilkesi vurgulanıyordu. CHP'nin bir diğer seçim propagandası ise kadınlara yönelik çalışmalarıydı. “Türk Kadını Sandık Başına” başlıklı bir afiş hazırlatan Parti, Türk kadınının yüzyıllarca süren “esir hayatından” CHP'nin başlattığı “inkılap” sayesinde kurtulduğu ve bugün erkek vatandaşlarla eşit hakka sahip olduğuna işaret ediliyordu (Burgaç,2013:171).

2-Demokrat Partinin Seçim Hazırlıkları ve Propaganda Çalışmaları

1946 seçimlerinde kullanılan propaganda yöntemlerinden en önemlisi mitinglerdir. Mitingleri ilk olarak DP kullanmış ve daha başarılı olmuştur. DP, 30 Haziran'da Adana'da düzenlediği mitingle seçim çalışmalarını ve propaganda faaliyetlerini başlatmıştır. DP'nin seçim mitinglerinde yaptığı propaganda, iktidar olması durumunda neler yapacaklarını anlatan bir şekilde gerçekleşmedi. Yani DP, iktidara gelmeleri durumunda neler yapacaklarını anlatmak yerine, CHP'nin icraatlarını eleştirmeyi tercih etmiştir. Tüm seçim propagandası bu çerçevede şekillenmiştir. Propagandanın temeli CHP'nin ekonomi politikasının eleştirilmesi oldu. DP'ye göre, savaşa girilmediği halde ülkede oluşan sıkıntıların nedeni alınan yanlış ekonomik kararlar (Burgaç,2013:166). DP, tek parti sisteminden kaynaklanan güçlüklerden, işçilerin yaşadığı sorunlardan, yanlış uygulanan Devletçilik politikası nedeniyle problemlerin çoğaldığından söz etmiş, ülke şartlarına uygun olmayan ve zorla çıkarılan toprak kanunu, köylüye yaptırılan köy okul ve yollarının aslında devletin görevi olduğu vurgusunu yaparak CHP'yi baskıcı, anti-demokratik bir iktidar olmakla suçlamıştır. Ayrıca Demokrat Parti adayları seçim kampanyası süresince, CHP'lilerin aksine halkla iç içe olmuştur (Yeşil, 1988: 85-87).

DP Seçim programını “ siyasette demokrasi, ekonomik hayatta liberalizm” olmak üzere iki ana çerçeveye oturtmuştu. CHP'nin yanlışlarını abartarak seçim meydanlarında halka aktarmakta, iktidar değişikliğinin mutlak surette gerekli olduğuna seçmeni ikna etmeye çalışmaktadır. CHP ve DP arasında sürekli birbirini suçlama, halka şikâyet etme şeklinde bir seçim yarışı

sürdürülmüştür. DP'nin sık sık tekrarladığı ve vurguladığı hususlar; Demokrasi kavramı, yaşanan ekonomik sıkıntılar, Cumhurbaşkanının aynı zamanda iktidar partisinin lideri olduğu ve bunun yanlışlığı, yapılacak olan seçimin büyük önem taşıdığı, Atatürk'ün çizgisinde devam eden partinin iddia edildiği gibi CHP'nin değil kendilerinin olduğu, iktidar partisinin ve devlet dairelerinde çalışan görevlilerin halka baskı yaptığı, CHP'nin seçim kampanyalarını devletin imkânlarını kullanarak yürüttüğü iddia ve eleştirileri olarak ifade edilebilir. 1946 seçimlerinde ön plana çıkan en önemli olgu "Demokrasi" kavramı olmuştur. DP seçim propagandalarını yürütürken şehir merkezlerinden ziyade taşrada sorunlarla karşılaşmışlardır. Taşrada bulunan mülki amirler aynı zamanda CHP taşra teşkilatlarının da yöneticileri olmaları nedeniyle buralarda DP'nin seçim propagandalarını sağlıklı bir şekilde yapmalarına engel olmuşlardır. DP, CHP'nin İnönü'nün tarihi kimliğini kullanarak seçim propagandası yapmalarına engel olmak amacıyla İnönü isminin karşısına Atatürk'ü ön plana çıkarmaya çalışmışlardır. Özellikle Celal Bayar bu tekniği etkili bir şekilde kullanmaktadır (Büyüktolu, 2017: 60-71). 1946 yılı seçimleri giderek şiddetlenen karşılıklı suçlamalar, iddialar, eleştiriler ile birlikte seçim gününe kadar devam etmiş, gergin bir atmosferde 21 Temmuz 1946 günü seçmen sandıklara giderek oylarını kullanmaya başlamıştır. Seçim günü, propaganda sürecini aksine oldukça sakin ve olaysız geçmiştir.

3-Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi

Seçim günü, genel olarak sakin ve intizamlı geçmiş, fakat sonuçlar açıklanmaya başladıkça seçim sonuçları üzerine çeşitli tepkiler gelmeye başlamıştır. Ülke genelinde 6 siyasi partinin katılımıyla gerçekleşen seçimlerde CHP 397, DP 61, Bağımsızlar ise 7 milletvekili çıkarmıştır.. Bağımsız adaylardan 4 kişi, DP'nin listesinden seçime katılmış, diğer üç kişi bağımsız aday olarak seçime girmişlerdir. Seçimlere katılan 3 milletvekili, 2 farklı seçim bölgesinden seçimi kazanmışlardır. Bu nedenle Meclis'in açılışı 462 milletvekili ile olmuştur. Meclis açıldıktan sonra farklı nedenlerle bu sayı daha da aşağılara düşmüştür. Seçim sonuçlarının İstanbul'da üç gün gecikmeyle açıklanması muhalefet kanadında tepkilere neden olmuştur. Muhalefet, bu gecikmeyi CHP'nin belli adaylarını kazandırabilmek için mazbatalarda değişiklik yapmaya çalıştığı yönünde yorumlanmıştır. Bu iddialar üzerine DP listelerinden, Bağımsız aday olarak seçime giren Fevzi Çakmak, Beyoğlu seçim kuruluna bir protesto mektubu yazmıştır. Muhalefet partisinin bu iddialarını Vali Lütfi Kırdar reddetmiş ve seçimlerin gecikmesini sandık sayısının fazla olması, memurların bazı semtlerde mesai saatinin bitmesinden sonra çalışmayı bırakmış olmasına bağlamıştır. Seçim

sonuçları açıklandığında İstanbul'daki 23 milletvekilinin partiler arasındaki dağılımı; 15 DP, 5 CHP, 3 Bağımsız adaylar şeklinde olmuştur (Akandere, 2009:9).Resmi sonuçlara göre 21 Temmuz 1946 tarihli Milletvekili genel seçimlerinde 8.551.549 seçmenin 6.373.543'ü oy kullanmış, seçimlere katılım oranı % 75 oranında olmuştur. Ancak seçim sonuçlarından memnun olmayan DP, İktidar partisi CHP'yi oy çalmakla suçlamış ve Yüksek Seçim Kuruluna itirazlarda bulunmuştur (Büyüktolu, 2017: 129).

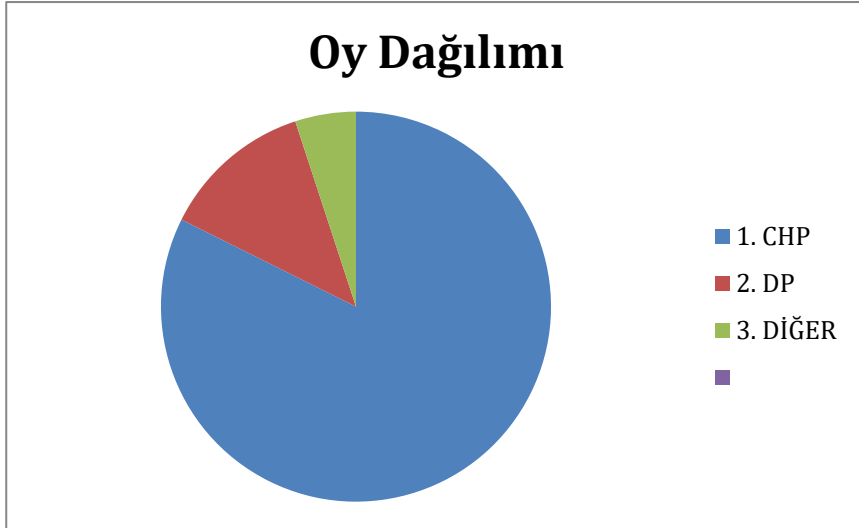
DP'nin seçimleri protesto etmek amacıyla tüm yurttaki düzenlediği mitingler devam ediyordu. 31 Temmuz 1946'da Adana'da, 1 Ağustos 1946'da Konya'da mitingler yapılmış, ancak en çok ses getiren miting 3 Ağustos 1946'da Ankara'da yapılan miting olmuştur. Yapılan tüm bu mitingler ve Fevzi Çakmak'a gösterilen yoğun ilgi halkın ilk defa kullandığı oyuna sahip çıktığı ve CHP 'ye karşı ciddi bir öfkenin ortaya çıktığı ve halkın demokratik tepkisinin mitinglerle, şiddete başvurulmadan ifade edildiğini göstermiştir. DP'li yöneticiler ve yeni seçilen milletvekilleri Ankara'da parti genel merkezinde bir araya gelerek toplantı yapmışlardır. Bu toplantı sırasında DP'li milletvekillerinden bir kısmı, seçimlerde yapılan hilelerden söz ederek, meclisin gayri meşru sayılması gerektiğini belirtmişlerdi. İktidar ve meclisin tanınmaması, milletin sinesine dönülüp muhalefetin bir halk hareketine dönüştürülmesi yönünde fikirler ortaya atılmıştır. Ancak Bayar, Menderes ve yakın arkadaşları bu fikri kabul etmemişlerdir. Tek parti dönemi tecrübesine sahip olan bu isimler, ipleri daha fazla germenin tehlikeli sonuçlar doğurabileceğini düşünmüşlerdi. Yapılması gereken her şey Meclis kürsüsünde yapılacaktı. 5 Ağustos 1946 tarihinde Cumhuriyetin sekizinci dönem meclisi açıldı ve o gün Ankara'da o dönemki Meclisin bulunduğu Ulus semti ve çevresi, seçim sonuçlarını protesto eden büyük grupların gösterisine sahne oldu.

Sıkıyönetim uygulanmayan Ankara'ya yeni meclisin açılışı için yeni milletvekilleriyle birlikte ülkenin birçok yerinden DP'li guruplar da gelmişti. Bu kalabalık gruplar, sloganlar atarak gördükleri DP'li milletvekillerini alkışlarken, CHP'li vekilleri ise yuhalamışlardı. Hatta yeniden cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü'nün, o gün bu kalabalık grupla karşı karşıya gelmemesi için meclise her zaman gelmek için kullandığı güzergâhın dışında farklı bir yoldan geldiği dahi söylenmektedir. Sonuç olarak DP, 21 Temmuz 1946 seçimlerinde uğramış olduğu haksızlıklara rağmen meclisteki yerini almış ve mücadelesini meclis kürsüsünde sürdürerek, henüz doğan ve gelişmekte olan demokrasiye katkı sağlamıştır (Çelebi,2015:267-268). 21 Temmuz 1946 seçimleri ezici bir çoğunlukla CHP'nin zaferi ile sonuçlanmış olsa da seçim sonuçları meşru olmayan, tartışmalı ve şaibeli bir seçim olarak

tarihe geçmiştir. Her ne kadar milli irade tam olarak tecelli edememiş olsa da Türkiye'nin demokrasiye geçiş sürecinde oldukça önemli bir adım olmuştur. Demokratik ve eşit şartlarda gerçekleşmemiş olan seçimlerin mağduru ve mağlubu DP, bu faktörler göz önüne alındığında bir sonraki seçimlere eli güçlenmiş olarak girmiştir diyebiliriz.

PARTİLER	MİLLETVEKİLİ SAYISI	OY ORANI
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	397	85,4
Demokrat Parti (DP)	61	13,1
Bağımsızlar(DP Listesinde Yer Seçilen)	4	0,9
Bağımsızlar (Bağımsız Aday Olarak Seçilen)	3	0,6
TOPLAM	465	100

**Tablo 1: 21 Temmuz 1946 Milletvekili Genel Seçim Sonuçları
Seçim Sistemi: Çoğunluk Sistemi**

Kaynak: TBMM Ad Defteri, Dönem VII

4-Seçimlerin Gazetelere Yansıması

Gazeteler, kuşkusuz 1946 yılının en önemli kitle iletişim aracı olarak seçim sürecinde, partiler tarafından etkili bir biçimde kullanılması kaçınılmaz olmuştur. Bu nedenle gazeteler tarafından siyasilere yakınlaşma eğilimi seçim kararının netleşmesinden sonra daha da belirgin bir biçimde ortaya çıkmıştır. Nadir Nadi'nin başyazarlığını yaptığı Cumhuriyet gazetesi partiler arası dengeleri gözeterek tarafsız bir yayın ilkesi izlemiştir. Fakat aynı zamanda ülkede demokratik bir değişimin gerekliliği ile ilgili görüşlerini de açıkça ifa etmiştir. Tasvir, Vatan, Yeni Sabah ve Akşam gazeteleri birleşerek Ankara'da "Birleşik Büro" adıyla ortak yayınlar çıkarmışlar, DP eğilimli yazılarıyla dikkat çekmişlerdir. Büroda verilen İktidar partisi aleyhtarı haberler bu dört gazetenin tümünde de hızla yayınlanması nedeniyle CHP zaman zaman zor duruma düşmüştür.

Ulus, Tanin, Vakit, Akşam, Son Telgraf gibi gazeteleri ise CHP yanlısı bir yayın politikasına sahiptir. İktidar lehine yayınlar yapmışlardır. Böylece vatandaş bilgilendirme, haber aktarma işlevi görmesi gereken gazeteler amacının tamamen dışına çıkmış, gerilim artmasına katkıda bulunmuştur (Büyüktolu, 2017:111). Vatan Gazetesi; seçim sonuçlarını "İstanbul'da Demokrat Parti, kahir bir ekseriyet kazandı" manşetiyle vermiş, hemen altında "Başta İzmit, Bolu, Manisa, Ankara, İzmir, Kütahya, Kayseri, Mersin ve Samsun olmak üzere birçok yerlerde Demokrat Parti büyük bir ekseriyet kazandı" ifadeleriyle seçimi DP'nin kazandığı yönünde haberlere yer vermiştir. Gazete ertesi günkü sayısında "İstanbul'da Demokrat Parti'nin kazanması muhakkak" başlığına yer vermektedir. 24 Temmuz 1946 sayılı yayında ise "iki gün üç gece süren tasniften sonra, İstanbul Milletvekilleri ilan edildi" başlığına yer verilmiştir (Vatan, 22-23-24 Temmuz 1946). Gazete, "İzmir'de muazzam bir miting yapıldı" başlığıyla yayımladığı yazıda, Demokrat Parti tarafından gerçekleştirilen protesto mitingine yer vermiş, takip eden günlerde DP tarafından yurdun çeşitli illerinde yapılan mitinglere geniş yer vermiş, halkın yoğun katılım sağladığını ifade etmiştir (Vatan, 25-30 Temmuz 1946).

Ulus Gazetesi'nde ise, daha çok CHP yanlısı haberlere yer verilmekte, iktidar partisinin seçim hazırlıkları, seçim beyanatu, İnönü'nün söylevlerine geniş bir şekilde yer vermektedir. Ulus Gazetesi 21 Temmuz tarihli sayısında, İnönü'nün büyük bir fotoğrafının yer aldığı ana sayfasında, "Seçim Günündeyiz" manşetini atmış, "Ankara, büyük tarihi kararlarından birini bugün verecektir" ifadesini kullanmıştır. 22 Temmuz tarihinde ise "seçim tüm yurttaki sükûnet içinde geçti" ifadelerinin hemen altında, iri

puntolarla, “Tasnif işi biten illere partimizin büyük çoğunluk kazandığı anlaşılıyor” manşeti ile iktidar yanlısı bir tutum sergilediğini açıkça ortaya koymuştur. 23 Temmuz 1946 sayısında ise, “46 ilde seçimi C.H.P. kazandı” manşetiyle seçim sonuçlarını okuyucuya duyurmuştur (Ulus, 22-24 Temmuz 1946). Her iki gazetede de seçim sonuçları farklı şekilde ilan edilmekte, yakın oldukları siyasi partilerin seçim sonrası tutumlarına göre haber yapmışlardır. Vatan gazetesinde seçimin hemen ertesinde, DP’nin kazandığı açıklanmış, ağırlıklı olarak DP Haberleri ve DP etrafında şekillenen neticeler haber olarak aktarılırken, Ulus gazetesinde durum tam tersidir. Ulus gazetesinde yaklaşımlar, yorumlar, verilen haberler tamamen iktidara yöneliktir.

1950 Seçimleri

14 Mayıs 1950’de yapılan Milletvekili genel seçimleri Türkiye’de gerçek anlamda yapılan ilk demokratik seçimdir. Bu seçimde ilk kez iktidar el değiştirmiş, 27 yıllık tek parti yönetimi olan CHP iktidarı sona ermiş, yaklaşık 10 yıl devam edecek olan DP iktidarı yönetimi devralmıştır. Bu seçim yalnızca yürütme organının el değiştirmesi değil, aynı zamanda seçim hazırlıkları, propaganda yöntemleri, partilerin halka bakış açısı ve yaklaşımı açısından da oldukça önemlidir. 1946 seçimlerinden 1950 seçimlerine kadar geçen sürede; 1946’da yapılan usulsüzlük ile ilgili tartışmalar, CHP kurultayları, DP’nin Hürriyet Misakı bildirisi, her iki parti arasında tekrarlanan tartışmalar ve DP’nin 1. kuruluş yılı dönümü olan 7 Ocak 1947’de Partinin ilk kongresini gerçekleştirmesi gibi olaylarla geçmiştir (Büyüktolu, 2017: 138).

CHP bu seçimlerde de usulsüz yollara başvurduğu ve valilerin adeta CHP parti görevlileri gibi çalıştığı suçlamalarının hedefi olmuştur. İlk seçimlerden sonra geçen dört yıllık sürede CHP halk üzerindeki baskıcı idaresini daha da artırmıştır (Köse, 2014: 200). CHP, muhalefetin en çok üzerinde durduğu ve eleştirdiği konu olan seçim yasasının bir an önce değiştirilmesi için yeni bir seçim yasası hazırlıklarına başladı. DP, seçim yasasının hazırlandığı günlerde iktidar ile uzlaşmaya yanaşmamış, Milli Teminat Misakı’na uygun olarak sert muhalefet anlayışını sürdürmüştür. DP 1946 seçimlerinden sonra seçim yasasını eleştirmiş ve daha önce hazırlıklarına başlanmış bulunan yeni tasarıda, yer almasını istedikleri konular ile ilgili, TBMM’ye bir yasa önerisi sunmuşlardır. İktidar yasa tasarısını hazırlarken Belçika, İtalya, Yunanistan, Romanya, Fransa, Sovyet Rusya, İsviçre, İngiltere, Güney Afrika, Yeni Zelanda, Avustralya ve Çekoslovakya gibi ülkelerde uygulanan seçim yasalarından faydalanmıştır. Ayrıca DP ve MP’nin de yazılı olarak

bildirdikleri görüşlerinden yararlanmışlardır. Seçim Yasası Komisyonu, daha istikrarlı olacağı gerekçesiyle, “nispi temsil sistemi” yerine, “çoğunluk sisteminin” kabul edilmesine karar vermiştir. Muhalefet Partileri 16 Ekim 1949 tarihinde yapılacak olan ara seçimlere girmeyeceğini bildirmişlerdi. Ara seçimler bu belirsiz hava içinde yapıldı. Muhalefetin seçimden çekilmesi nedeniyle katılım oranı son derece düşük oldu. Seçim kanunu meselesi bir sonuca bağlanmadıkça, çok partili rejimin bir türlü güvenceye kavuşamayacağı gerçeği, artık herkes tarafından kabul edilmiş oldu. Cumhuriyet Halk Partisi 1949 Aralık ayında, seçimlerin yargı güvencesine bağlanmasını kabul etti. Böylelikle iktidar ile muhalefet partileri arasındaki en büyük anlaşmazlık çözüldü.

Muhalefetin ara seçimleri boykot etmesi, iktidarın seçim yasası üzerindeki çalışmalarını hızlandırmasında oldukça etkili olmuştur. Yasa tasarısı 17 Aralık 1949 tarihinde TBMM’ye sunuldu. Yeni seçim yasa tasarısı iktidarı ve muhalefeti tatmin edecek şekilde hazırlanmış ve kamuoyunda uzun süre tartışıldığı için oldukça geniş bir toplum kesimi tarafından kabul görmüştü. Seçim Yasa Tasarısı TBMM’de görüşülerek 16 Şubat 1950 tarihinde 12 Millet Partili muhalif oyuna karşı, 342 olumlu oy ile kabul edilmiştir. Yasa 171 madde ve 7 geçici maddeden oluşmaktaydı. Yeni Seçim Yasası ile gizli oy, açık sayım ve çoğunluk sistemi benimsenmiş, muhalefet partilerinin radyodan yararlanmaları, Yüksek Seçim Kurulu’nun oluşturulması, seçimlerin yargı güvencesi altında yapılması, siyasi partilerin ve bağımsız adayların sandık başlarında gözlemci bulundurabilmeleri, oyların kapalı yerde kullanılması, seçim sonuçlarının hemen açıklanması, 11 kişiden oluşacak olan Yüksek Seçim Kurulu’nun 6 üyesinin Yargıtay, 5’inin de Danıştay üyeleri arasından gizli oy ile seçilmesi gibi yenilikler getirilmişti. Eski seçim yasası ise, iki dereceli seçim sistemini değiştirerek tek dereceli seçim sistemini kabul etmiş, seçimler tek dereceli, açık oy, gizli sayım yöntemi ile yapılmakta ve sayım yapıldıktan sonra da seçmen pusulaları yakılmaktaydı (Aslan, 2014: 34-35).

Partilerin Seçim Hazırlıkları ve Propagandaları

1- Demokrat Partinin Seçim Hazırlıkları

Seçim kampanyalarının başlaması öncesinde DP içinde bir takım problemler yaşanıyordu. Kampanya öncesi Demokrat Partililer öncelikle bu sorunları çözme yoluna gitmişlerdir. Kampanya sırasında DP’yi uğraştıran en önemli konulardan birisi de; Millet Partisinin DP için kullandığı “muvazaa” partisi iddiasını çürütme çabasıdır. Bu mücadele sırasında ve sonrasında DP’ye en önemli katkılardan biri seçim öncesi partiye katılan önemli isimlerdir.

Bunların en önemlisi Ali Fuat Cebesoy'dur. Cebesoy, Milli Mücadelenin tanınmış generallerinden biri ve halk tarafından çok sevilen bir şahsiyetti. DP'ye katılması seçim öncesi partinin gücüne güç katmıştı. Ali Fuat Paşa dışında DP'ye katılan diğer önemli isimlerden bazıları, Korgeneral Fahri Belen, Yargıtay Başkanı Halil Özyörük, Amiral Rıfat Özdeş, Sinan Tekelioğlu ve Suat Hayri Ürgüplü idi. Bunların dışında Halide Edip Adıvar, Hamdullah Suphi Tanrıöver ve Nadir Nadi de DP listelerinden bağımsız olarak seçimlere girmişlerdir. Bu kişilerin DP saflarına katılmaları, DP için oldukça önemli bir başarı olmuştur (Behür, 2007: 63). 1950 seçim kampanyası, DP Genel Başkanı Celal Bayar'ın ve CHP Genel Başkan Vekili Hilmi Uran'ın, partilerinin il kongrelerine katılmak için Ocak ayı sonunda Ege bölgesine gitmeleriyle başlamıştı. DP, seçim sürecinin tamamında ve hatta öncesinde basının büyük ölçüde desteğine sahipti. CHP iktidar partisi olmasına rağmen basını karşısına almıştı. Basın yapılan baskılardan bunalmış ve ağır cezalardan şikâyetçiydi. Seçimler öncesinde İnönü'nün hem parti başkanlığını hem de Cumhurbaşkanlığını bir arada yürütmesi DP tarafından sıklıkla eleştirilmekteydi. Mart ayında yapılan Ankara il kongresinde de konu gündeme gelmiş ve durumun Anayasa'ya aykırı olduğu yinelenmişti. DP bu eleştiriyi zaten uzun zamandır yapmaktaydı. Devlet başkanının parti başkanı olduğu bir ülkede seçimlerin dürüst ve güvenilir bir şekilde yapılamayacağı fikrini öne sürülmekteydi. DP, seçimlerin Haziran ayı başlarında yapılmasını istiyordu (Uyar, 2008: 8-10).

Seçim öncesinde DP ülkenin her yerinde örgütleniş, halkın büyük çoğunluğunu desteğini sağlamış ve en güçlü muhalefet partisi konumuna gelmişti. DP ile CHP'nin propaganda yöntemleri şekil olarak benzerlik göstermekle beraber içerik olarak birbirinden oldukça farklıdır. DP'nin propaganda anlayışı millet merkezli olmuştur. Parti lideri, Milletvekilleri ülkeyi baştanbaşa dolaşmış, verdikleri demokrasi mücadelesini halka anlatmaya çalışmışlardır. DP, yürüttüğü propaganda faaliyetlerinde CHP karşıtlığını, iktidar partisi döneminde yaşanan sıkıntıları oldukça başarılı ve etkili bir biçimde kullanmıştı (Büyüktolu, 2017: 153).

DP seçim beyannamesini hemen yayınlamayıp, önce CHP'nin seçim beyannamesinin yayınlanmasını beklemiş ve propagandasını buna göre şekillendirmiştir. İktidar partisinin seçim beyannamesi eleştirilmiş, hiçbir zaman CHP hükümeti tarafından söz verilen vaatlerin gerçekleşmeyeceğini savunmuşlardır. Buna karşılık, kendilerinin seçimleri kazandığında; vergilerin azaltılacağı, devlet tekelinin kaldırılarak serbest piyasa ekonomisinin uygulanacağı, üretimin artırılacağı, denk bütçenin oluşturulacağı, ayrıca milli gelirin artması için yabancı sermaye ve özel

sermayenin güvenilir bir sisteme oturtulacağı, sosyal yapıda herhangi bir değişiklik olmaksızın Anayasanın değiştirilerek daha demokratik bir hale getirileceği seçmene sunulan vaatler arasında yer almaktaydı (Yeşil, 1988: 156).

2-Cumhuriyet Halk Partisinin Seçim Hazırlıkları

1950 seçimlerinden önce, CHP seçimleri kaybetme olasılığının mümkün olabileceğini aklına bile getirmemekteydi. CHP yönetimi DP'li milletvekillerinin Meclis'teki sayısında bir artış olabileceğini tahmin etmekteydiler. Seçimlerden önce halkın tepkisi CHP yöneticileri tarafından doğru anlaşılabilseydi bir iktidar değişikliğinin mümkün olabileceği rahatlıkla görülebilirdi. CHP'lilerin seçimleri kazanacaklarına dair düşüncelerinin en büyük kanıtları, halkın seçimler öncesinde CHP'li konuşmacıları dinlemek için gösterdiği yoğun ilgi ve miting alanlarının çok sayıda insan tarafından doldurulmuş olmasıdır. CHP'li konuşmacılar her gittikleri yerde yoğun bir dinleyici kitlesiyle karşılaşılıyorlardı ve bu durum CHP'yi destekleyen kitlenin DP'den daha fazla olduğu fikrini kuvvetlendiriyordu. Fakat konuşmacıları dinlemek için toplanan halkın büyük bir kısmı DP'yi destekleyenlerden oluşmaktaydı. Halk, her konuşmacıyı dinliyor ve kendince bir değerlendirme yapıyordu. Miting meydanlarının kalabalık oluşu CHP'de yanılıya yol açmıştı. Oysa seçmen, hangi partiyi destekliyorsa meydanlara o partinin rozetini yakasına takmış vaziyette geliyordu. CHP'nin seçim propagandalarının temelini, seçimlerin güvenli geçeceğini ispatlamak oluşturmaktaydı. Bu güvenin yaratılmasının, partiyi yeniden iktidara taşıyacağı düşünülmekteydi (Yıldırım, 2004: 133-134).

CHP, 27 Nisan 1950 günü seçim bildirgesini yayınladı. Bildirgede ekonomik alanda devletin rolünün kısıtlanması, özel teşebbüse imkân verilmesi, yabancı sermayenin ülkeye girişini kolaylaştıracak koşulların sağlanması, vergi reformu, Türk lirasının değerini korumak amacıyla tedbirler alınması gerektiği açıklamalarına yer veriliyordu. Siyasal olarak ise ikinci bir meclis ya da senatonun kurulması, cumhurbaşkanının görevlerinin yeniden düzenlenmesi, altı okun Anayasadan çıkarılması, köylünün ağır hayat koşullarının iyileştirilmesi, şehirde yaşayan vatandaşlara daha iyi hayat koşullarının sağlanması, bölge özerkliğinin artırılması gibi vaatler sıralanmaktaydı. İktidar partisi, seçim kampanyası süresince İnönü'nün özellikle dış politikadaki başarılarını vurguluyordu. Ülkenin karşı karşıya olduğu ağır dış sorunların ancak İnönü ve deneyimli kadrosu ile çözebileceğini söylüyordu. Bu arada CHP'nin Atatürk'ün kurduğu parti olduğu, bu partinin Atatürk devrimlerini uygulayıp savunduğu ve öteden beri

demokrasi yolunda büyük adımlarla ilerlediği ve ülkeye demokrasiyi getiren parti olduğu sık sık vurgulan hususlardı. (Yılmaz, 2010: 35-37).

3-Seçim Sonuçlarının Değerlendirilmesi

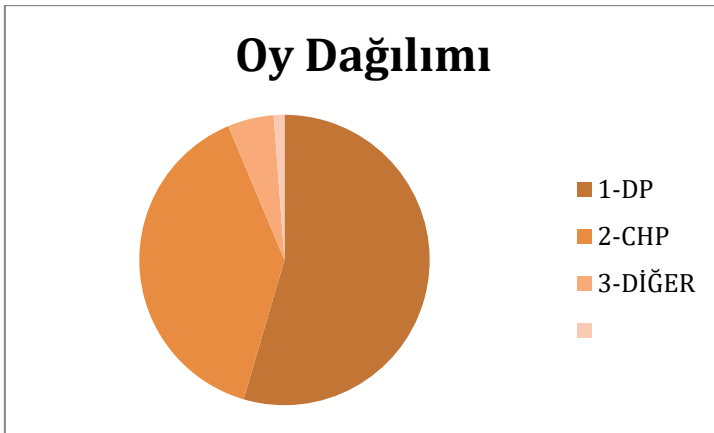
1950 seçimlerine katılım oranını oldukça yüksek düzeylerde olmuştur. 14 Mayıs 1950 günü, 63 ilde yapılan seçimde halk 487 yeni milletvekili seçmek için sandık başına gitmişlerdir. Seçimlerin kesin sonuçları 18 Mayıs'ta alınmasına rağmen 15 Mayıs gününden itibaren büyük oranda hangi partinin kazandığı belli olmuştu. Sonuçlara göre 63 ilin 44'ünde DP adayları tam liste ile seçimleri kazanmışlardı. DP, 487 TBMM üyeliğinin 416'sını alırken CHP 69, MP 1 ve bağımsızlar 1 milletvekilliği kazanmıştır. Oyların bölgesel dağılımına bakıldığında, seçmenlerin tercihlerinde bölgesel iktidar ilişkilerinin çok önemli bir yeri olduğu görülmektedir. CHP oylarının büyük bir kısmını, ağaların ve aşiret ilişkilerinin baskın olduğu doğu illerinden almıştır. Doğu bölgelerinin nüfuzlu herhangi bir iktidar değişikliğinin getireceği politik istikrarsızlığın bölgedeki kendi güç dengelerini etkileyebileceği düşüncesiyle yönetimde bir değişikliğin gerçekleşmesini istemiyorlardı. Bu yüzden büyük oranda CHP'yi desteklerken, kendi etkileri altında yaşayan halkın da bu yönde oy kullanmasını sağlamışlardır. Ekonomik ve sosyal ilişkiler açısından daha özgür olan ve bir çeşit kapitalist ilişkiler yapısına dönüşebilmiş bölgelerde ise, halkın geneli ve bölgenin etkin aileleri oylarını DP'ye vermişlerdir (Yıldırım, 2004: 149-150).

1950 seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti tüm illerde, Millet Partisi 22 ilde, Milli Kalkınma Partisi ise 3 ilde katılmışlardır. Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi, Türk Sosyal Demokrat Partisi ve İşçi Çiftçi Partisi sadece İstanbul'da seçime girmişlerdir. 14 Mayıs 1950 tarihli seçim istatistiklerine göre kayıtlı seçmen sayısı 8.905.743, kullanılan oy sayısı 7.953.085'tir. Ülke genelinde katılım %89,3 oranında olmuştur. Demokrat Parti 4.391.694 oy ve %55,2 oy oranıyla 416 Milletvekili, Cumhuriyet Halk Partisi 3.148.626 oy ve %39,6 oy oranıyla 69 Milletvekili, Millet Partisi 368.537 oy ve %4,6 oy oranıyla 1 Milletvekili çıkararak parlamentoya girmeye hak kazanmışlardır. Parlamentoya girmeye hak kazanan 487 milletvekilinin %99,4 temsil oranı ile 484'ü erkek, %0,6 temsil oranı ile 3'ü kadındır. Demokrat Parti'nin 1950 yılı seçimleri sonrasında muhalefet koltuğundan iktidar koltuğuna geçmesi "Beyaz Devrim" olarak adlandırılmaktadır (Karadeniz, 2018: 644-645). Kentleşme sürecinde daha ileride olan illerde DP oldukça yüksek oy almıştır. Eğitimli ve aydın sınıfların DP'ye yöneldiği görülmektedir. DP'nin Afyon, Konya, Kayseri ve Erzurum gibi muhafazakâr kimliği ile ön plana çıkan illerde de yüksek oy

alması, bir başka dikkat çekici husustur. CHP muhafazakâr kimliği belirgin olan illerin yanı sıra Batı illerinde de oy kaybetmişti. CHP büyük kentlerde de seçimi kaybetti. Üç büyük şehirde seçimi kaybeden CHP'nin en az oy aldığı il, İstanbul olmuştur (% 24.3). Bir başka dikkat çekici sonuç, CHP'nin kırsal nüfusu yani köy ve bucak nüfusunun ağırlıkta olduğu illerde seçimi kazanmış olmasıdır. Bu illerde, kentleşme azdır, kırsal nüfus çok daha yoğundur (Uyar, 2008: 14). Artık demokrasinin ve rejimin geleceği DP'nin elindedir. 1946'ya göre CHP'nin sahip olduğu güce erişmiş olan DP, 10 yıllık siyasi iktidarından bir askeri müdahale sonucu çekilmek zorunda kalacaktır. Ancak 1950 seçimleriyle son bulan 1946-1950 demokrasi mücadelesi Cumhuriyet tarihimizde elde edilen ilk ciddi başarı olarak kayıtlara geçmiştir (Yeşil, 1988: 163).

PARTİLER	MİLLETVEKİLİ SAYISI	OY ORANI
Demokrat Parti (DP)	416	%55,2
Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)	69	%39,6
Millet Partisi (MP)	1	%4,6
Bağımsızlar	1	%0,6
TOPLAM	487	%100

Mayıs 1950 Genel Seçim Sonuçları Seçim Sistemi: Liste Usulü Çoğunluk Sistemi

Kaynak: TBMM Ad Defteri, Dönem VII.

4-Seçimlerin Gazetelere Yansıması

Cumhuriyet tarihinin ilk demokratik seçimleri olan 1950 seçimlerine basın büyük ilgi göstermekteydi. Okuyucuları arasında anket çalışması yapan Vatan ve Hürriyet gazetelerinin dışında, Türkiye'nin dört bir yanına muhabirlerini gönderen Vatan, Cumhuriyet ve Hürriyet gibi gazeteler de seçimi yakından takip etmişlerdir. Seçimler ilk kez basında bu kadar ilgi görüyordu. CHP iktidar olmasına rağmen, basında genel eğilim DP'den yanaydı. Bunu dönemin köşe yazılarında, haberlerinde ve hatta karikatürlerinde bile net olarak görmek mümkündür. Seçimlerle ilgili yapılan anket çalışmalarında ve illerde seçmen nabzını tutmaya yönelik haberlerde de DP yanlılığı açık bir şekilde görülmekteydi. Hürriyet, Vatan ve Cumhuriyet gazetelerinin muhabirlerinin neredeyse karış karış dolaştıkları ülkede, il bazında yapılan nabız yoklamalarında da seçimleri DP'nin kazanacağı anlaşılıyordu. CHP, İnönü'nün adaylığını koyduğu ve memleketi olan Malatya'da güçlüydü ve ayrıca genelde Doğu illeri CHP'nin hâkim olduğu alanlardı. Bu illerde DP'nin örgüt yapısı zayıftı. DP ise, genellikle Ege başta olmak üzere gelişmiş bölgelerde daha kuvvetliydi. Ege illeri de DP'nin kalesi olarak nitelendirilebilir. Dikkat çekici bir nokta da DP'nin merkezde, CHP'nin kırsalda etkin olmasıydı. Aslında seçim sonuçları tüm bu etkenler göz önüne alındığında sürpriz değildi (Uyar, 2008: 12).

Zafer gazetesi seçim günü yayınladığı sayısında seçimi, "Türk Milleti nihayet beklediği güne erişti, 9 milyon vatandaş rey veriyor" başlığıyla vermekteydi. Gazetenin son sayfasında DP Milletvekili adaylarının isim listesi yer almaktadır. 15 Mayıs tarihli yazıda ise DP'nin zaferini, "Dünkü seçimlerin ilk neticeleri alındı: DP zafer yolunda "manşeti ile okuyucuya duyurmaktaydı. İlk sayfanın tamamı seçim sonuçlarına ayrılmıştır. 16 Mayıs tarihli sayıda "DP iktidarı aldı" manşeti yer almakta, hemen altında seçim sonuçlarının ayrıntıları ile ilgili haberlere yer verilmektedir. Gazetenin son sayfasında seçim sonuçlarının ülke çapında yansımaları verilmekte ve sonuçlar bir karikatür ile değerlendirilmektedir. 17 ve 18 Mayıs tarihli sayılarda da DP zaferi geniş bir biçimde ele alınmıştır (Zafer, 14-18 Mayıs 1950). Yeni Sabah gazetesi, 14 Mayıs tarihli sayısında "Milletvekili seçimi bu sabah başladı. Vatandaşlar emniyet içinde kanuni vazifesini yapacak" başlığıyla seçim güvenliğini vurgulamaktaydı. 15 Mayıs tarihli sayıda ise, Zafer gazetesinin aksine yalnızca "Seçimler sükûn içinde yapıldı" manşetine yer vermişti. Seçim sonucu alelade, basit bir şekilde, hemen altta "sabaha karşı vaziyet: DP başta gidiyor" şeklindeydi. Gazete 16 Mayıs 1950 tarihindeki sayısında DP'nin zaferinden "DP ezici bir zaferle iktidara

geliyor, Cumhurreisi seçimi Pazartesiye ...” şeklinde yazdığı manşetle okuyucusuna aktarmış, takip eden günlerde günlük olaylarla ilgili haberler yapmıştır (Yeni Sabah,14-16 Mayıs 1950). Cumhuriyet Gazetesi; “Yurtta seçim bugün yapılıyor” başlığıyla 14 Mayıs 1950 seçimlerini duyurmaktadır. Sayfanın alt kısmında seçim haberlerine yer vermeye devam etmektedir. Ertesi günkü sayısında “Seçim tam bir sükûn içinde geçti, iştirak nispeti tüm tahminleri aştı” manşetinde seçime katılım oranının beklenilenden yüksek olduğunu belirtmektedir. Sayfada seçimin yurt dışında bıraktığı intiba, illerden gelen seçim sonuçları, seçim günü yurtta edinilen izlenimler bölümüne yer verilmiş, illerde seçim havası aktarılmıştır. 16 Mayıs tarihli sayıda DP’nin başarısı “DP, 36 İlde tam liste kazandı, 385 Milletvekili çıkarması bekleniyor” manşetiyle bildirmiştir (Cumhuriyet, 14-16 Mayıs 1950).

1946 ve 1950 Seçimlerinin Karşılaştırılması

İlk kez birden çok partinin seçime katıldığı 1946’dan itibaren yapılan tüm seçimler tek dereceli olarak yapılmıştır. Bu seçim sistemine göre artık seçmenler doğrudan milletvekillerini kendileri seçmektedir. Ancak seçim sistemlerinde farklı zamanlarda birçok değişiklik yapılmıştır. Bu değişiklikler bazen temsilde adaleti sağlama, bazen de siyasal istikrarı sağlama amacı ile yapılmıştır. 1946 seçimleri, 1946 tarihli ve 4918 Sayılı Milletvekili Seçim Kanunu'na göre ve normal süresinden 1 yıl önce yapılmıştır. 1947 yılında yapılması gereken seçimin erken yapılmasının nedeni, yeni kurulan ve muhalefet partisi olan Demokrat Parti’nin illerde örgütlenmesini tamamlamadan seçim yapılmasının sağlanmasıdır. Çünkü bu durumun Cumhuriyet Halk Partisi’ne yarayacağı düşünülmüştür. Bu kanuna göre oylar açık olarak verilmiş, ancak sayım kapalı olarak yapılmıştır. 1946 Seçimlerinin sonucunda da Cumhuriyet Halk Partisi ezici üstünlükle kazanmıştır. 1945 yılında kurulan Milli Kalkınma Partisi ise 1946 genel seçimlerine katılamamıştır. 1950 seçimlerinden önce 5545 sayılı kanun kabul çıkarılmış ve kanunun getirdiği yenilikle bu seçim, gizli oy açık sayım ilkesine göre yapılmıştır. 487 milletvekilinin seçildiği 1950 seçimlerinde, % 55,2 oy alan Demokrat Parti 416 milletvekili ile, % 39,6 oy alan Cumhuriyet Halk Partisi 69 milletvekili ile, 4,6 oy alan Millet Partisi 1 milletvekili ile mecliste yerini almıştır. Bu eksik temsil oranları, bu kez de, Cumhuriyet Halk Partisi'nin seçim sistemini eleştirmesine neden olmuş ve mevcut seçim sistemine karşı tepkiler başlamıştır (Özdemir, 2014: 49-50). Açık oy, gizli sayım yöntemiyle yapılan 1946 seçimlerinde uygulanan bu yöntemin seçimin kaderini değiştirdiği söylenilebilir. Açıkça kullanılan oy nedeniyle kişinin siyasi tercihi ortaya çıkmakta, bu da özellikle kamu kurumlarında

görev yapan personel için iktidar partisini karşısına alma, işini kaybetme gibi riskler taşımaktadır. Ayrıca halk bu seçim sistemiyle güvenli ve vicdani bir şekilde oy kullanamamaktadır. Kimin hangi partiye oy verdiği herkesçe bilinmekte bu da siyasi bölünmelere ve kutuplaşmalara neden olabilmektedir. Bu sakıncaların yanı sıra sayımların gizli yapılması oy çalma, seçim hileleri gibi pek çok iddiayı güçlendirecek niteliğe sahiptir. Kimsenin görmeyeceği, kayıt altına alınmayan, sayım sonrasında yakılan oy pusulaları güvenilirlikten tamamen uzak ve her zaman şaibe ve tartışmalara açıktır.1950 yılında yapılmış olan seçimler, 1946'ya oranla daha güvenilir, daha şeffaf ve çok daha demokratiktir. Seçmen oyunu rahatlıkla istediği partiye verebilmiştir. Seçim sonuçlarında bu konunun payı olduğu muhakkaktır. Gizli oy, açık sayım usulüyle seçimler daha güvenli ve çeşitli iddia ve şaibeli durumlardan uzak kalmıştır.1946 seçimlerinde bir aday birden fazla bölgeden aday gösterilebiliyor ve aday gösterildiği yerlerin tümünden seçilse bile sadece birini tercih etmek zorunda kaldığı için mecliste temsil oranı düşmekteydi. 1950 yılında her aday yalnızca bir bölgeden seçilmiş, böylece meclise giren milletvekili sayısında bir azalma olmamış, temsil oranı yükselmiştir. 1946 yılı seçimleri, oy çalma, seçmenlere baskı, usulsüzlük iddialarıyla uzun yıllar tartışılmış, demokratikleşme adına yapıldığı halde anti demokratik uygulamaları içeren bir seçim olmuştur. 1950 seçimleri, demokratik bir şekilde yapılmış, milli irade tecelli etmiştir.

Sonuç

1946 yılı seçimleri, iktidarda bulunan Cumhuriyet Halk Partisinin gerek dış faktörler, gerekse ülke içi etkenleri göz önünde bulundurarak tek parti yönetiminden vazgeçerek Türkiye'de çok partili hayata geçiş sürecini başlatmak istemiştir. 7 Ocak 1946'da CHP'den ayrılan Celal Bayar, Adnan Menderes ve Refik Koraltan tarafından DP Kurulmuş, bunun haricinde Nuri Demirbağ'ın kurmuş olduğu Milli Kalkınma Partisi de çok partili hayat geçiş sürecinde yer almış partilerden biridir. CHP ülkenin çok partili hayata geçerek demokrasiyi benimsemesini kabul etmiş olmasına rağmen aynı zamanda iktidarı elden bırakmayı da istememektedir. Tabidir ki karşısına çıkacak muhalefetin güçlü olmasını istemeyecektir. Fakat hiç de hesap etmediği bir şekilde, DP güçlü bir muhalefet olarak karşısına çıkmış, CHP iktidarını sarsmıştır. Rakibinin daha da güçlenip teşkilatlanmasına engel olmak isteyen CHP 1947 yılında yapılacak olan seçimleri erkene almıştır. Belediye seçimlerine katılmayan DP, 21 Temmuz 1946 genel seçimlerine katılmıştır. Ancak pek çok faktöre bağlı olarak seçimleri ezici bir üstünlükle

CHP kazanmış, iktidarını sürdürmüştür. Ancak yine de demokrasiye geçiş sürecinde bu seçimler önemli bir rol oynamıştır.

1950 yılında yapılacak olan seçimlere kadar DP tüm yurttaki etkili bir biçimde teşkilatlanmış, kendisini halka çok iyi ifade etmiş, CHP iktidarının yapmış olduğu hatalardan yararlanmayı bilmiştir. Özgürlük ve demokrasi kavramlarını ön plana çıkararak halkın özlemini duyduğu siyasal ortamı vaat etmiştir. Tüm bunların yanı sıra 27 yıllık CHP iktidarının oldukça yıpranmış olması, vatandaşın hayat pahalılığı vb nedenlerle iktidara tepkili olmasının DP'nin iktidarı ele geçirmesinde etkisi büyüktür. 14 Mayıs 1950 genel seçimlerinde tek parti dönemi iktidarı CHP yönetimi devretmek durumunda kalmıştır. Bu kez ezici üstünlük DP'den yanadır. 1950 seçimleri gerçek anlamda çok partili hayata geçiş ve demokratik bir düzenin başlangıcı olmuştur.

Kaynakça

- Akandere, Osman (2009). 1946 Seçimleri ve Sonuçları Üzerinde İktidar ve Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar I, *ATAM Dergisi*, Cilt XXV, Sayı: 75, s. 467-46.
- Akandere, Osman (2010). 1946 Seçimleri ve Sonuçları Üzerinde İktidar Muhalefet Partileri Arasında Yapılan Tartışmalar II, *ATAM Dergisi*, Cilt: XXVI, Sayı:76, s.1-26.
- Akkaya, Bülent (2011). İç ve Dış Gelişmeler Çerçevesinde Çok Partili Hayata Geçiş ve 1946 Seçimleri, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı: 2, s.43-61.
- Albayrak, Mustafa (2014). Türkiye'de Demokrasiye Geçiş Yılları ve Demokratikleşme Sürecinin İlk 10 Yılı, *Ankara Baroları Dergisi*, Sayı: 1, s.297-312.
- Aslan, Emel (2014). *Türkiye'nin İç Siyasetinde Demokrat Parti*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir.
- Behür, Çağatay (2007). 14 Mayıs 1950 Seçimlerinde CHP ve DP'nin Seçim Kampanyalarının Ana Hatları, *Selçuk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Edebiyat Dergisi*, Sayı: 17, s.61-75.

P. DEMİRCİ

KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters
Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 1, (Nisan/April2021): 119-142 (Atıf için/To cite).

Burğaç, Murat (2013). 1946 Seçimlerinde Propaganda, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Cilt: XIII, Sayı: 26, s.163-184.

Büyüktolu, Recep (2017). *Milletvekili Genel Seçimlerinde Demokrat Partinin Seçim Propagandaları (1946-1957)*, Çankırı Karatekin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Çankırı.

Cumhuriyet, 14-16 Mayıs 1950.

Çelebi, Onur (2015). Türkiye’de Demokrasinin Sancılı Doğumu: 1946 Seçimleri, *Turkish Studies*, Cilt: 10, Sayı: 1, s.251- 272.

Karadeniz, Yeşim (2018). Çok Partili Siyasal Hayatın Dönüm Noktası: 1950 Seçimleri”, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl:8, Cilt: 8, Sayı: 16, s.637-648.

Köse, İsmail (2014). Çok Partili Siyasi Hayat, Partilerin Seçim Beyannamesi ve Propaganda Görselleri, *İletişim ve Diplomasi Dergisi*, Cilt:17, Sayı: 33, s.155-186.

Örmeci, Ozan (2010). Türkiye’nin Çok Partili sisteme Geçışı, *Caspian Weekly*, s.2-7.

Özdemir, Abdulkadir (2014). *Türkiye’de Çok Partili Dönemde Seçim Sistemleri ve Siyasal İstikrar*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

TBMM Ad Defteri, Dönem VII.

Ulus, 22-24 Temmuz 1946.

Uyar, Hakkı (2008). *1950 Seçimleri Üzerine Bir Analiz Denemesi, Uluslar Arası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 20-22 Ekim, s.1-19.*

Vatan, 22-30 Temmuz 1946.

Yeni Sabah, 14-16 Mayıs 1950.

P. DEMİRCİ

KAREFAD, ÇKÜ Edebiyat Fakültesi Dergisi / Journal of the Faculty of Letters
Cilt/Volume: 9, Sayı/Number: 1, (Nisan/April2021): 119-142 (Atıf için/To cite).

Yeşil, Ahmet (1988). *Türkiye’de Çok Partili Siyasi Hayata Geçiş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, s.1-229.

Yıldırım, Sinan (2004). 1950 Seçimleri ve Propaganda, *İstanbul Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı: 6, s.133-134.

Yılmaz, Ensar (2010). 1950 Seçimlerinin Önemi, Öne Çıkan Özellikleri ve Siyasal Sonuçları”, *Bartın Üniversitesi, İİBF. Dergisi*, Cilt: 1, Sayı: 2, s.31-45.

Yılmaz, Ensar (2010). 1946 Seçimlerinde Öne Çıkan Bazı Hususlar *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Cilt:1, Sayı:1, s.177-188.

Zafer, 14-18 Mayıs 1950.